

Ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
 Slavile, dokler mertvi se zbudijo,
 Doma bote Talija, Klijo.

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir.**)

(Dalje.)

Fran Metelko.

(Glej 18. berilno vajo: „Popotnika in medved“.)

Fran Metelko se je rodil v dan 14. julija 1789. l. v Škocijanu na Dolenjskem. Šolal se je v Rudolfovem (na Dolenjskem) in v Ljubljani; 1814. l. je bil v mašnika posvečen ter je šel kaplanovat v Gorje; a užé drugo leto pride za kaplana k stolni cerkvi v Ljubljano. Nekoliko časa je opravljaj tudi službo duhovnega voditelja v Ljubljanski bogoslovnici. L. 1816. ustanovi takratni semeniški vodja, poznejši škof Tržaški, M. Ravnikar, šolo slovenskega jezika za bogoslovce; za učitelja v to šolo je bil pozvan Fr. Metelko. Učil je v bogoslovji od l. 1816. — 1848. L. 1849. postane Metelko profesor slovenščine na Ljubljanski gimnaziji, v kateri službi je ostal do 1858. l. Umril je po skoro dveletnem bolehanji v dan 27. decembra 1860. l.

Fran Metelko je bil učen in sloveč slovničar slovenski. Znal je poleg svojega materinega jezika temeljito nemški, laški in francoski; a čez vse ljub mu je bil materin slovenski jezik. L. 1825. je spisal po nemški preizvrstno slovensko slovnico, katero je nazval: „Lehrgebäude der slovenischen Sprache“. (Učilna zgráda slovenskega jezika). Ta slovnica je v resnici mojstersko delo, prava zakladnica, iz katere so zajemali vsi bodoči slovničarji slovenski. Imenitna ta Metelkova slovnica se naslanja na jezik, kakeršnega govori priprosti naš národ, a ob enem se ozira na staroslovenščino, katera je mati zdanji slovenščini. Pomniti je, da je Metelko priporočal v tej slovnici nov črkopis, po njem „metelčica“ zvan. A do splošne stalne veljave se metelčica ni mogla popeti, niti ne izpodriniti takrat udomačene „bohoričice“. Vrhu te učene slovnice objavil je Metelko še marsikatero knjigo za rabo šolskim otrokom; tū imenujemo le njegov „Abecednik za slovenske šole“ (1829. l.), „Številstvo za slovenske šole“ (1830. l.), Berilo za male šole na kmetih“ (1834. l.). Priobčil je tudi kitico Ezopovih basni, izmej katerih nahajate v našem berilu jedno, namreč „Popotnika in medved“, kojo smo čitali.

Metelko se je potegoval in je pisal kaj lepo in čisto slovenščino; odločno se je protivil temu, da bi v slovenščino jemali izraze iz drugih narečij. Njegova je zasluga, da se je slovenščina v jako kratkem času ugladila ter dobila stalna, znanstveno podstavna pravila; k temu je namreč pripomogla omenjena izborna njegova slovnica. Metelko je bil iskren narodnjak in kot človek skromna in blaga duša. Rad je bednim ljudem pomagal z znatnimi svotami; pri tem pa navadno ni imenoval svojega imena, da obdarovani ljudje niso vedeli, kdo jim je dobrotnik! Iskreno je ljubil slovensko mladino, pa tudi národne slovenske učitelje, ki delujejo uspešno za slovenščine razcvit in blagor národa. Vse svoje precejšnje premoženje, katero si je bil baje „po sreči“ in z varičnostjo pridobil, zapustil je v blage namene! S tem je še dandanes pomagano marsikateri siroti na Kranjskem; pa tudi Kranjski učitelji, odlikujoči se v slovenščini in sadjereji, uživajo še zdaj dobroto Metelkove zapuščine, také zvane „Metelkove stipendije“.

Takemu vrlemu možu, kakeršen je bil Metelko, bode naš národ hranil vedno hvaležen spomin!

Fran Levec.

(Glej 17. berilno vajo: „Cerkvica“.)

Fran Levec se je rodil na Ježici na Kranjskem 1846. l. Učil se je v Ljubljani in na Dunaji ter je zdaj profesor na ljubljanski višji realki. Uže kot dijak je zlagal mične pesni, katere je priobčeval v različnih slovenskih časopisih. Ko je Stritar 1870. l. jel izdavat Dunajski „Zvon“, podpiral ga je Levec z lepimi svojimi pesnimi, a pozneja leta je priobčeval v „Zvonu“ jako znamenite opise „odličnih pesnikov in pisateljev slovenskih“. Ko je bival kot gimnazijalni učitelj v Gorici, priobčil je knjižico: „Valentin Stanič“, v kateri opisuje življenje in delovanje Goriškega pesnika in pisatelja Staniča; baš ta čas je Levec tudi marljivo podpiral Goriški list „Soča“. Za „Družbo sv. Mohora“ je kaj spretno opisal pokojnega vrlega rodoljuba dr. J. Bleiweisa. To pesnico, „Cerkvica“, katero smo tu čitali, zložil je Levec še kot dijak; v IV. Berilu pa bomo čitali krasno Levčevo pesen „Na planine“.

To, in marsikaj drugega je priobčil Fran Levec. Zdaj ureduje znani „Ljubljanski Zvon“. Levec je iskren slovenski rodoljub in kot učitelj priljubljen in spoštovan mož.

(Dalje prih.)

Književstvo.

Črtice o knjigi „Slovenska slovnica“ z naukom, kakó se pišejo pisma in opravični sestavki. Spisal Peter Končnik. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. 1883. Cena 50 kr. (Tone Brezovnik.)

Ko sta 1878. in 1879. l. izšli knjigi „Začetnica in Prvo Berilo za ljudske šole“, spisal Iv. Miklošič in „Drugo Berilo in slovnica za ljudske šole“, pozdravil sem ju v „Slov. Narodu“ z velikim veseljem, kot prvi začetek k izdavanju nam toliko potrebnih šolskih knjig. In nisem se varal takrat! Dobremu začetku pridružilo se je dobro nadaljevanje. Že 1880. l. prineslo nam je „Tretje Berilo za ljudske šole“, 1883. l. pa „Četrto Berilo za ljudske in nadaljevalne šole“. Takó je slovensko učiteljstvo bilo preskrbljeno z dobrimi berili; treba je bilo le še dobre, po novih načrtih in tirjatvah zdanjega šolstva osnovane slovnice kot voditeljice k vsemu jezikoslovnemu pouku. Tudi to nam je preskrbel marljivi spisatelj Družega, Tretjega in Četrtega berila g. P. Končnik, zdanji ravnatelj Celjske gimnazije, ter takó svojemu prekornemu delovanju napravil lep, dostojen vršek. Letos je namreč izšla tedaj imenovana knjiga, katero vsak učitelj veselo pozdravlja, knjiga, katere smo v ložjo dosego predpisanega učnega smotra živo potrebovali.

Pa kakor vsaka reč, ima tudi ta nova slovnica svoje zagovornike in svoje — nasprotnike. Nekaterim je preučena (!), drugim preobširna. A kdo pa more trditi, da se mora na vsaki šoli vse preučiti, kar nam kaže knjiga! Pisatelj sam menda tega ni mislil, nego kaj in koliko to prepustil je previdnemu učitelju, kateri naj si stvarino za svojo potrebo sam uredi.

Tudi Četrtemu Berilu predbaciva se preobširnost. A zdí se mi, da oni, kateri to trdijo, presegajo knjigi le s svojega stališča. Premisliti pa moramo, da imamo razen eno- in dvorazrednic tudi še tri-, četvero- in celo peterorazredne redne in pa kmetijske in obrtnijske nadaljevalne slovenske šole. In tudi za te sta ti knjigi namenjeni. Pičlo število slovenskih ljudskih šol pa ne dopušča našim pisateljem za vsako kategorijo šol izdati posebne knjige, kakor je to n. pr. pri Nemcih, kateri imajo svoj „drei — achtheiliges Lesebuch“ in slovnice za vsako šolsko leto in za vsako kategorijo šol posebej, nego naše knjige morajo biti za vse kategorije ob enem. Zató pa morajo obsegati tudi vsemogočo stvarino in le kategoriji šole in individualiteti učiteljevi je prepuščeno, kaj naj uči iz té, kaj iz one knjige, kaj v tem, kaj v onem razredu, oziroma šolskem letu. Pisatelja pa so morale voditi besede:

„Če daješ kaj, le mnogo daj,
Potem vsak si lahko vzame kaj.“

Da morajo biti naše šolske knjige, posebno one za višje razrede, obširne, tirja, dokler ne dobi vsaka slovenska pokrajina svoje posebne šolske knjige (kar bi ravno ne bilo želeti) tudi ta okolnost, da imajo različne dežele tudi različno šolsko dobo: Štajersko in Koroško 8letno, Kranjsko in Primorsko pa le 6letno. In vendar morajo skupno za Slovence izdane knjige vstrezati vsem deželam!